

Het Waterhoen in de westelijke Eempolders, een update

Jan Mooij

Waterhoen, Eempolder, 25 april 2023 | Dirk Jan Dwars

Het was in onze vereniging een tijd gebruikelijk om ieder jaar een soort van het jaar te kiezen. (Tegenwoordig sluiten wij ons daarvoor aan bij de keuze van Sovon). Rond 2010 viel het een aantal mensen op dat er in ons werkgebied veel minder Waterhoenen waren dan vroeger. Dit was de aanleiding om 2012 uit te roepen tot ons jaar van het Waterhoen.

In De Korhaan verscheen een aantal artikelen over het Waterhoen, uiteraard inclusief een verhaal over de ontwikkeling in de Eempolders. Alle leden werden opgeroepen om waarnemingen van Waterhoenen te melden. De resultaten werden een jaar later gepubliceerd in De Korhaan. Het bleek dat er inderdaad een duidelijke afname van het aantal Waterhoenen had plaatsgevonden. Er was ook een daling in de landelijke indexen van Sovon, die veel minder sterk was dan bij ons. Er waren wel wat ideeën over de oorzaken, maar maatregelen voor herstel van de aantallen werden eigenlijk niet voorgesteld.

Wat gebeurde er hierna? De figuren 1 en 2 geven een beeld van de ontwikkelingen in de westelijke Eempolders. Het blijkt dat na 2012 de aantallen van het Waterhoen in de Eempolders duidelijk zijn gaan stijgen. Dit zal wel niet door het genoemde artikel zijn veroorzaakt, want zoals gezegd werden daarin geen voorstellen gedaan om het Waterhoen te helpen. Bovendien blijkt dat ook de BMP-index voor broedvogels en de Watervogeltellingen voor de winterpopulatie vanaf 2013 weer een stijgende lijn vertonen.

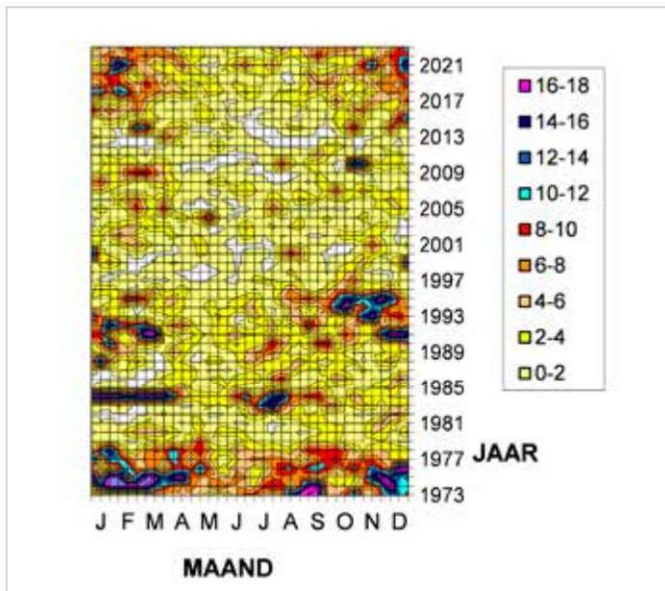
Predatie

Opvallend was in die periode dat deze achteruitgang alleen optrad op het platteland. In stedelijk gebied ging het een stuk beter met het Waterhoen. Als verklaring werd wel gesteld dat predatie door de Havik een rol kon spelen. Wij zien echter zelden Haviken in de Eempolders. Veel vaker zien wij Bruine Kiekendieven, die zeker jonge Waterhoenen en mogelijk ook volwassen vogels niet zullen versmaden. In figuur 5 is het gemiddeld

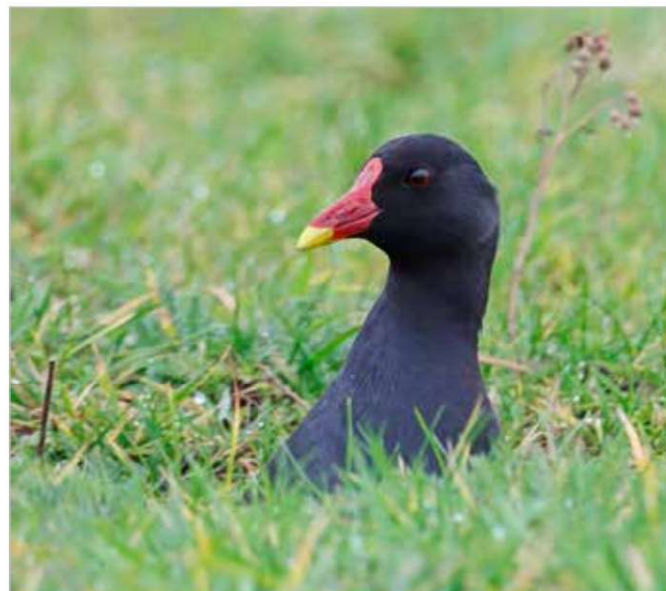
aantal Waterhoenen per jaar uitgezet tegen het gemiddeld aantal Bruine Kiekendieven. Op het eerste gezicht lijkt hier inderdaad een verband te bestaan, wat trouwens ook statistisch significant is. Er is echter een adder onder het gras. De hoge aantallen Waterhoenen komen alleen voor in de eerste tien jaar van de tellingen. Toen waren er weinig Bruine Kiekendieven. Als we de eerste tien jaar vergeten, blijkt er geen significant effect te bestaan. Het is dus heel goed mogelijk dat er een andere tijdgebonden invloed in het spel is.

Strengere vorst

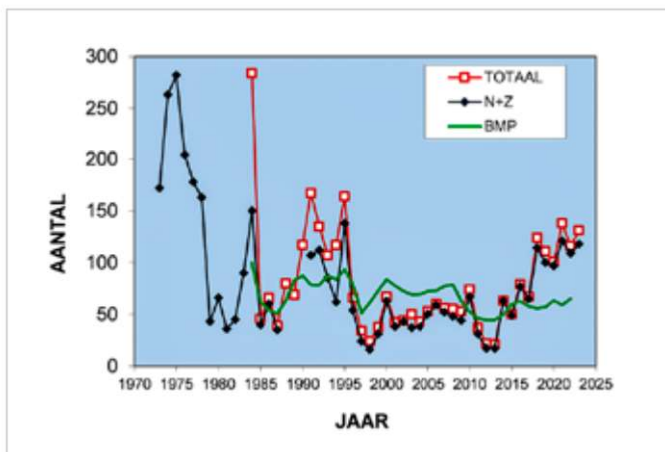
De dip rond 2012 wordt toegeschreven aan een paar winters met een periode van strenge vorst. Het is bekend dat Waterhoenen daar slecht tegen kunnen. De broedpopulatie in Nederland trekt in de winter niet weg, zodat er in de lente na een winter met extra sterfte minder broedvogels zijn. Ook andere strenge winters zijn in figuur 2 duidelijk te herkennen, zowel in de aantallen in

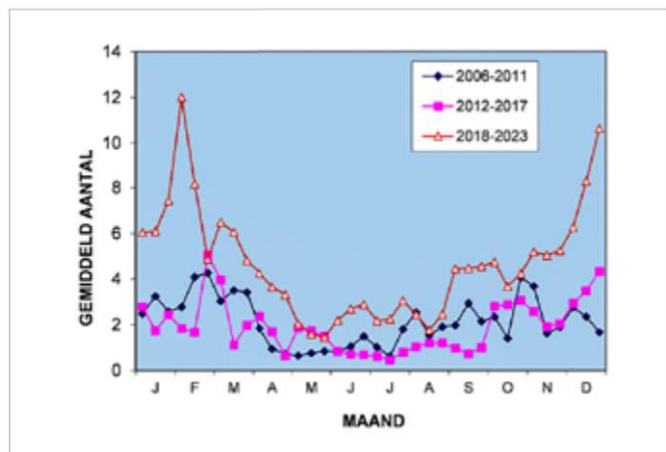
Figuur 1. Samenvatting van alle telresultaten voor het Waterhoen.

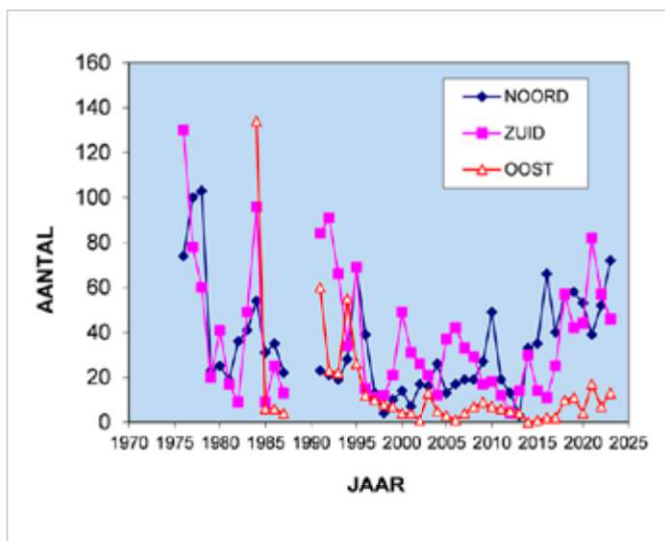
Waterhoen, Huizen Havengebied, 19 januari 2021 | Jurriën Uiterwijk

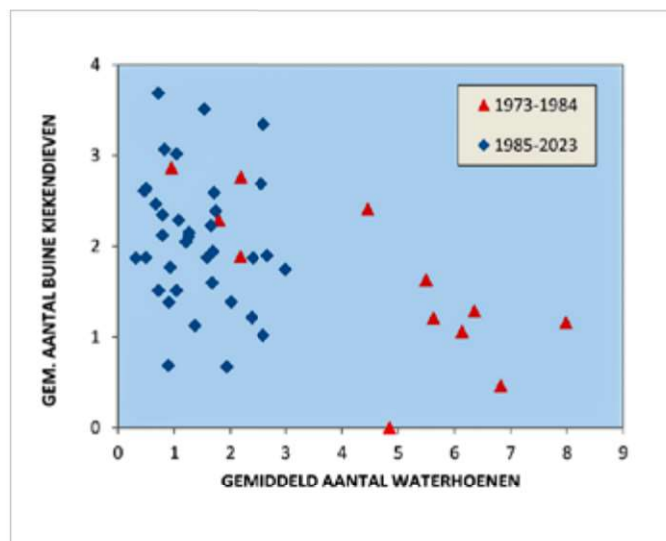
Figuur 2. Totaal aantal getelde Waterhoenen per jaar. De blauwe lijn geeft de aantallen zonder de Oostermeent, de rode lijn de totale aantallen. De groene lijn geeft de index van het BMP-project (broedvogels) van Sovon.

Figuur 3. Gemiddeld aantal Waterhoenen per decade voor drie periodes van zes jaar.

Figuur 4. Aantal waargenomen Waterhoenen per jaar in de verschillende telgebieden.

Figuur 5. Gemiddeld aantal waargenomen Waterhoenen in de periode mei-juli, uitgezet tegen het aantal Bruine Kiekendieven voor dezelfde periode voor alle jaren en voor de telgebieden Noord en Zuid.

de Eempolders als in de index van het BMP. Daarbij valt op dat de effecten in de Eempolders veel sterker zijn dan in Nederland als geheel. Dit komt doordat een belangrijk deel van de Nederlandse Waterhoenen in stedelijk gebied broedt. Daar is kennelijk in strenge winters meer voedsel beschikbaar dan op het platteland. Door de klimaatverandering worden strenge winters steeds zeldzamer, wat dus gunstig is voor het Waterhoen.

Oostermeent

In figuur 1 zien we wel dat er in de eerste jaren van onze tellingen in de winter vaak tamelijk grote aantallen werden gezien. Dit zou erop kunnen wijzen dat er in die tijd naast de standvogels ook Waterhoenen uit meer oostelijke streken in de polders kwamen overwinteren. Landelijk zijn voor die trek wel wat aanwijzingen. Opvallend zijn de hoge aantallen in het

begin van 1984. Deze aantallen werden waargenomen in de Oostermeent, die in dat jaar voor het eerst werd geteld. Dit soort aantallen zijn daar later niet meer gevonden. Het kan zijn dat de eerste maanden, toen de afspraken over de grens van de Oostermeent nog nieuw waren, de rand van het Eemmeer nog is meegenomen, wat daarna niet meer is gebeurd.

Verschuilen

Bij de verdeling over het jaar (figuur 4) blijkt dat we in de winter wat meer Waterhoenen zien dan in de rest van het jaar. Het is de vraag of dit echt betekent dat er dan meer Waterhoenen aanwezig zijn. Waterhoenen verschuilen zich vaak in de vegetatie en in de winter is dat minder effectief zodat we ze makkelijker zien. Figuur 3 heeft betrekking op de laatste drie periodes van zes jaar.

Duidelijk is te zien dat de aantallen in de laatste periode van zes jaar gedurende het hele jaar groter zijn dan in de periode ervoor. Er zijn geen momenten waarop de aantallen plotseling veranderen. Dit suggereert dat we in ieder geval in de laatste tientallen jaren hoofdzakelijk te maken hebben met plaatselijke broedvogels. Zoals al gezegd komen er tegenwoordig geen merkbare aantallen Waterhoenen meer uit het oosten om te overwinteren.

De verdeling over de telgebieden wordt gegeven in figuur 4. Er is een grote variatie tussen de jaren, maar gemiddeld zien wij in de telgebieden Noord en Zuid ongeveer vergelijkbare aantallen. In de veel kleinere Oostermeent zijn de aantallen veel lager. Dit heeft waarschijnlijk ook te maken met het gebrek aan begroeiing langs de sloten.

Waterhoen aan de wandel | Doortje van Dijk

Literatuur

- Bijlsma, R.G., Hustings, F. & Camphuysen, C.J. (2001). Algemene en schaarse Vogels van Nederland. (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Mooij, J. (2012). Het voorkomen van het Waterhoen in de westelijke Eempolders. De Korhaan 46(1) p31-32.
- D.A.Jonkers en J.Mooij. (2013). Zit het Waterhoen in de penarie? De Korhaan 47(2) p73-77
- Vergeer, J. (2018). Waterhoen *Gallinula chloropus*, 228-229, in Sovon Vogelatlas van Nederland, Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.